

**OMMAVIY TADBIRLAR XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA
RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH: IMKONIYATLAR
VA HUQUQIY CHEKLOVLAR**

Yunusxodjayev Olimxodja Muxtor o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti magistranti

Annotatsiya. Maqolada ommaviy tadbirlarda jamoat xavfsizligini ta'minlashda videokuzatuv, videotahlil, yuzni aniqlash, elektron chipta va boshqa raqamli texnologiyalarning imkoniyatlari tahlil qilingan. "Xavfsiz shahar" tizimi, shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risidagi qonunchilik va xorijiy tajriba o'rganilgan. Texnologiyalarni shartnomaviy xavfsizlik tizimiga integrasiya qilish va huquqiy cheklovlar bo'yicha takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: raqamli texnologiyalar, ommaviy tadbir, jamoat xavfsizligi, videokuzatuv, yuzni aniqlash, elektron chipta, "Xavfsiz shahar", shaxsga doir ma'lumotlar, olomon monitoringi, shartnoma.

Аннотация. В статье анализируются возможности видеонаблюдения, видеоаналитики, распознавания лиц, электронных билетов и других цифровых технологий в обеспечении общественной безопасности при проведении массовых мероприятий. Изучены система «Безопасный город», законодательство о персональных данных и зарубежный опыт. Даны предложения по интеграции технологий в договорную систему безопасности и их правовым ограничениям.

Ключевые слова: цифровые технологии, массовое мероприятие, общественная безопасность, видеонаблюдение, распознавание лиц, электронный билет, «Безопасный город», персональные данные, мониторинг толпы, договор.

Abstract. The article analyses the potential of video surveillance, video analytics, facial recognition, electronic ticketing and other digital technologies for

ensuring public security at mass events. The Safe City system, personal data legislation and foreign experience are examined. Proposals are made on integrating these technologies into the contract-based security system and on their legal limitations.

Keywords: *digital technologies, mass event, public security, video surveillance, facial recognition, electronic ticket, Safe City, personal data, crowd monitoring, contract.*

Raqamli texnologiyalar jamiyat hayotining barcha sohalariga, jumladan, jamoat xavfsizligini ta'minlash tizimiga ham jadal kirib kelmoqda. Videokuzatuv kameralari, intellektual videotahlil tizimlari, elektron chiptalar, mobil aloqa va sun'iy intellekt asosidagi dasturlar huquqni muhofaza qiluvchi organlarga vaziyatni real vaqt rejimida kuzatish, xavfni oldindan aniqlash va tezkor qaror qabul qilish imkonini bermoqda.

Ommaviy tadbirlar bu texnologiyalarni qo'llash uchun ayniqsa dolzarb soha hisoblanadi. Minglab insonlar cheklangan hududda to'planganda, vaziyatni inson ko'zi bilan to'liq nazorat qilish imkonsiz bo'lib qoladi. Olomon zichligining xavfli darajaga yetishi, kirish joylaridagi tirbandlik, shubhali buyumlar yoki stadiona kirishi taqiqlangan shaxslarning paydo bo'lishi kabi holatlarni o'z vaqtida aniqlashda raqamli vositalar hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Shu bilan birga, raqamli texnologiyalardan foydalanish muhim huquqiy savollarni ham keltirib chiqaradi. Biometrik ma'lumotlarni yig'ish va qayta ishlash shaxsiy hayotning daxlsizligi, shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish huquqi bilan to'qnashishi mumkin. Shuningdek, qimmatbaho texnologiyalarni joriy etish xarajatlarini kim qoplashi – davlatmi yoki tadbir tashkilotchisimi – degan savol ham ochiq qolmoqda.

Jamoat xavfsizligi konsepsiyasida jamoat xavfsizligini ta'minlash tizimini ilg'or xorijiy va milliy tajribalar asosida rivojlantirish, aholini har qanday tahdidlardan kafolatli himoya qilish vazifasi belgilangan [1]. Bu vazifani amalga oshirishda zamonaviy axborot-kommunikasiya texnologiyalari muhim vosita bo'lib

xizmat qiladi. Ayniqsa, ommaviy tadbirlar kabi ko'p sonli insonlar ishtirok etadigan jarayonlarda texnologiyalar huquqni muhofaza qiluvchi organlar imkoniyatlarini bir necha barobar kengaytiradi.

Maqolaning maqsadi – ommaviy tadbirlar xavfsizligini ta'minlashda raqamli texnologiyalarning imkoniyatlarini ochiq manbalar asosida tahlil qilish, ularni qo'llashning huquqiy chegaralarini aniqlash va shartnoma asosida xavfsizlikni ta'minlash tizimiga integrasiya qilish bo'yicha takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Itevondagi fojidan keyin M. Haghani va R. Lovreglio "Science" jurnalida olomon zichligi va harakatini ma'lumotlar asosida kuzatuvchi vositalar bunday hodisalarning oldini olishi mumkinligini asoslab chiqdi [2]. Keyingi ishda esa texnologiya xavfsizlikning faqat bir qatlami ekani, u puxta rejalashtirish va inson omilini almashtira olmasligi ta'kidlanadi [3].

Huquqni muhofaza qilish sohasidagi zamonaviy yondashuvlardan biri – ma'lumotlarga asoslangan profilaktika yoki "aqlli polisiyachilik" konsepsiyasidir. Unga ko'ra, resurslar eng yuqori xavf mavjud bo'lgan joylar va vaqtlarga ma'lumotlar tahlili asosida yo'naltiriladi. Ommaviy tadbirlar sohasida bu yondashuv oldingi tadbirlar tajribasi, chipta sotuvi ma'lumotlari, ijtimoiy tarmoqlardagi kayfiyatlar va ob-havo prognozini tahlil qilish orqali xavf darajasini baholash va shunga muvofiq kuch hamda vositalarni rejalashtirish shaklida namoyon bo'ladi.

Huquqiy adabiyotlarda esa asosiy e'tibor biometrik identifikasiya texnologiyalarini qo'llashning qonuniyligi va mutanosibligi masalasiga qaratilgan. Bu borada Buyuk Britaniya Apellyasiya sudining 2020-yildagi "Bridjes ishi" bo'yicha qarori [4] va Yevropa Ittifoqining 2024-yilda qabul qilingan Sun'iy intellekt to'g'risidagi reglamenti [5] muhim manba hisoblanadi. Milliy qonunchilikda "Xavfsiz shahar" tizimiga oid Hukumat qarorlari [6, 7, 8] va "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi Qonun [9] asosiy huquqiy asosni tashkil etadi.

O'zbekistonda jamoat xavfsizligini ta'minlashda raqamli texnologiyalarni joriy etish "Xavfsiz shahar" konsepsiyasi doirasida amalga oshirilmoqda. Prezidentning 2017-yil 29-avgustdagi PQ-3245-son qarori bilan "Xavfsiz shahar"

yagona apparat-dasturiy kompleksini yaratish bo'yicha loyihani amalga oshirishni muvofiqlashtirish komissiyasi tashkil etilgan [6]. Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 19-avgustdagi 688-son qarori bilan Toshkent shahrida "Xavfsiz shahar" integrasiyalangan tizimini yaratish bo'yicha investisiya loyihasi tasdiqlanib, tizimni respublikaning butun hududida bosqichma-bosqich joriy etish vazifasi belgilandi [7].

Ommaviy tadbirlar uchun muhim presedent sifatida Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 24-iyuldagi 624-son qarorini keltirish mumkin. Unga ko'ra, tungi vaqtda faoliyat yurituvchi umumiy ovqatlanish korxonalari va ko'ngilochar ob'yektlarda kirish va chiqish joylarini qamrab oluvchi, tasvirni kamida o'ttiz kun saqlash imkonini beruvchi videokuzatuv tizimi o'rnatilishi va u "Xavfsiz shahar" kompleksiga integrasiya qilinishi belgilangan [8]. Bu xususiy ob'yektlar egalariga o'z hisobidan xavfsizlik texnologiyalarini o'rnatish majburiyatini yuklashning huquqiy modeli bo'lib, uni ommaviy tadbirlar o'tkaziladigan ob'yektlarga ham tatbiq etish mumkin.

Ommaviy tadbirlarni o'tkazish qoidalarida ham texnik vositalarga oid talablar mavjud. Xususan, Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 12-sentabrdagi 569-son qarori bilan ruxsatnoma favqulodda vaziyatlarni bartaraf etish uchun texnik va maxsus vositalar mavjudligini ta'minlash tashkilotchining majburiyati ekani to'g'risidagi talab bilan to'ldirildi [10]. Biroq qoidalarda videokuzatuv, kirish nazorati yoki olomon monitoringi tizimlariga doir aniq texnik talablar belgilanmagan.

Shaxsga doir ma'lumotlarni qayta ishlash "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi 2019-yil 2-iyuldagi O'RQ-547-son Qonun bilan tartibga solinadi [9]. Qonunga ko'ra, shaxsga doir ma'lumotlar, qoida tariqasida, sub'yektning roziligi bilan qayta ishlanadi, biometrik ma'lumotlar esa maxsus toifadagi ma'lumotlar sifatida alohida himoya qilinadi. 2023-yilda qabul qilingan yangi tahrirdagi Konstitutsiyada ham har bir shaxsning o'ziga doir ma'lumotlar himoya qilinishi huquqi mustahkamlangan.

Milliy amaliyotda bu texnologiyalar allaqachon keng qo'llanilmoqda. 2024-yilgi Mustaqillik bayrami tadbirlari o'tkazilgan ob'yektlarda 2107 ta videokuzatuv kamerasi o'rnatilib, ularning 452 tasi hududiy ichki ishlar organlariga integrasiya qilingan va onlayn nazorat yo'lga qo'yilgan, xodimlarga esa 3037 ta metallodetektor ajratilgan [11]. Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 27-noyabrdagi qarori bilan yirik bozorlar uchun tasdiqlangan nizomda videokuzatuv tizimlari ichki ishlar organlari va Milliy gvardiya hududiy bo'linmalarining vaziyat markazlariga videosignal uzatishi shartligi belgilangan [12]. Xuddi shu yondashuvni ommaviy tadbirlar o'tkaziladigan ob'yektlarga ham qo'llash mumkin.

Ommaviy tadbirlarda qo'llaniladigan raqamli texnologiyalarni tadbir bosqichlari bo'yicha tasniflash mumkin. Ushbu tasnif 1-jadvalda keltirildi.

1-jadval

Ommaviy tadbirlar xavfsizligini ta'minlashda qo'llaniladigan raqamli texnologiyalar

Bosqich	Texnologiyalar	Xavfsizlikka qo'shadigan hissasi
Tayyorgarlik	Elektron ruxsatnoma va shartnoma, shaxsiylashtirilgan elektron chipta, raqamli xavfni baholash modellari	Tartibbuzarlarni oldindan cheklash, ishtirokchilar sonini aniq rejalashtirish
Kirish nazorati	Elektron turniketlar, metall detektorlar, introskoplar, QR-kod va biometrik tekshiruv	Man etilgan buyumlar va shaxslarning kirishini oldini olish, kirish oqimini tezlashtirish
Tadbir davomida	Videokuzatuv, videotahlil, olomon zichligini o'lchash, uchuvchisiz uchish	Xavfli vaziyatlarni erta aniqlash, kuchlarni tezkor boshqarish

Bosqich	Texnologiyalar	Xavfsizlikka qo'shadigan hissasi
	apparatlari, yagona aloqa tizimi	
Favqulodda holat	Ommaviy xabar berish tizimlari, mobil ogohlantirish, raqamli evakuasiya xaritasi	Vahimaning oldini olish, evakuasiyani tezlashtirish
Yakunlash	Videoarxiv, ma'lumotlar tahlili	Huquqbuzarliklarni isbotlash, keyingi tadbirlar uchun xulosalar

Videokuzatuv ommaviy tadbirlar xavfsizligini ta'minlashning eng keng tarqalgan raqamli vositasidir. Zamonaviy tizimlar oddiy tasvir yozib olishdan tashqari, sun'iy intellekt yordamida tasvirni tahlil qilish imkoniyatiga ega: ular olomon zichligini hisoblaydi, harakat oqimining to'xtab qolishini yoki teskari yo'nalishga o'zgarishini aniqlaydi, egasiz qoldirilgan buyumlar va to'siqlardan oshib o'tish holatlari haqida operatorga ogohlantirish beradi. Bunday tizimlar shaxsni identifikatsiya qilmasdan ishlashi mumkinligi sababli, ular shaxsiy hayot daxlsizligiga nisbatan kam ta'sir ko'rsatadi.

Yuzni aniqlash texnologiyalari stadiona kirishi taqiqlangan yoki qidiruvdagi shaxslarni aniqlashda yuqori samara beradi. Rossiyada 2018-yilgi futbol bo'yicha jahon chempionati davrida "muxlis pasporti" (Fan ID) tizimi joriy etilgan bo'lib, u keyinchalik ichki musobaqalarda ham raqamli identifikatsiya vositasi sifatida qo'llanila boshlandi. Buyuk Britaniyada esa Janubiy Uels polisiyasi 2017-yilda Kardiffda o'tgan UEFA Chempionlar ligasi finalida avtomatlashtirilgan yuzni aniqlash tizimini sinovdan o'tkazgan.

Biroq mazkur texnologiyaning qonuniyligi huquqiy bahslarga sabab bo'ldi. Apellyasiya sudi 2020-yilda "Bridjes Janubiy Uels polisiyasiga qarshi" ishi bo'yicha polisiyaning yuzni aniqlash texnologiyasidan foydalanishi yetarlicha aniq huquqiy asosga ega bo'lmagani, ma'lumotlarni himoya qilish va kamsitmaslik bo'yicha baholash to'liq o'tkazilmagani sababli noqonuniy deb topdi [4]. Yevropa Ittifoqining

2024/1689-son Sun'iy intellekt to'g'risidagi reglamenti esa huquqni muhofaza qilish maqsadida ommaviy joylarda real vaqt rejimida masofaviy biometrik identifikasiyadan foydalanishni, qat'iy belgilangan istisnolarni hisobga olmaganda, taqiqladi [5].

Ushbu tajriba shuni ko'rsatadiki, yuzni aniqlash texnologiyalari xavfsizlik uchun katta imkoniyat bersa-da, ulardan foydalanish qonunda aniq belgilangan asoslarga, mutanosiblik tamoyiliga va mustaqil nazoratga tayanishi shart. Aks holda texnologiya fuqarolarning huquqlarini buzish va jamiyatda ishonchni pasaytirish vositasiga aylanishi mumkin.

Uchuvchisiz uchish apparatlari (dronlar) ochiq hududlarda o'tkaziladigan yirik tadbirlar – festivallar, umumxalq bayramlari va ko'cha yurishlarida vaziyatni yuqoridan kuzatish imkonini beradi. Ular olomonning joylashuvi va harakat yo'nalishini umumiy manzarada ko'rish, stasionar kameralar qamrab olmagan hududlarni nazorat qilish hamda favqulodda holatda qutqaruv kuchlarini yo'naltirishda foydali. Shu bilan birga, dronlardan foydalanish havo harakati xavfsizligi, shaxsiy hayot daxlsizligi va apparatning olomon ustiga qulab tushish xavfi nuqtai nazaridan qat'iy tartibga solinishni talab qiladi. Bundan tashqari, tadbir hududida ruxsatsiz dronlardan foydalanishni aniqlash va bartaraf etish vositalari ham xavfsizlik tizimining zarur elementiga aylanmoqda.

Favqulodda vaziyatda ishtirokchilarga tezkor va aniq ma'lumot yetkazish vahimaning oldini olishning eng muhim shartidir. 2024-yilgi o'zgartishlar bilan ob'yekt ma'muriyati zimmasiga mahalliy radiotranslyasiya tarmog'i orqali evakuasiya tartibi va yo'llari haqida e'lon qilish majburiyati yuklangan [10]. Raqamli texnologiyalar bu imkoniyatni yanada kengaytiradi: stadiondagi katta ekranlar, mobil ilovalar orqali push-xabarlar va ma'lum hududdagi barcha mobil telefonlarga yuboriladigan ogohlantirishlar ishtirokchilarga bir necha soniya ichida ma'lumot yetkazish imkonini beradi. Bunday tizimlar elektron chipta ma'lumotlari bilan integrasiya qilinganda, xabarni muayyan sektor ishtirokchilariga yo'naltirish ham mumkin bo'ladi.

O'zbekiston uchun bu tajribaning ahamiyati shundaki, mamlakatimizda "Xavfsiz shahar" tizimi doirasida intellektual videokameralar soni ortib bormoqda, ularning imkoniyatlari esa shaxsni identifikatsiya qilishgacha kengayishi mumkin. Shu sababli ommaviy tadbirlarda bunday imkoniyatlardan foydalanish tartibini oldindan, texnologiyalar keng joriy etilguniga qadar qonun bilan tartibga solish maqsadga muvofiq. Bu ham xavfsizlik manfaatlarini, ham fuqarolarning shaxsga doir ma'lumotlari himoya qilinishi huquqini muvozanatli ta'minlash imkonini beradi.

Shaxsiylashtirilgan elektron chiptalar xavfsizlikni ta'minlashning profilaktik vositasi hisoblanadi. Chipta shaxsni tasdiqlovchi hujjat asosida sotilganda, stadiona kirishi taqiqlangan shaxslar oldindan aniqlanadi, chiptalarni qayta sotish va soxta chiptalar muammosi kamayadi, ishtirokchilar soni esa aniq hisobga olinadi. Bu ma'lumotlar tadbir oldidan xavfni baholash va zarur kuch hamda vositalar miqdorini aniqlash uchun ham muhim.

Raqamli texnologiyalar shartnoma asosida xavfsizlikni ta'minlash tizimi bilan bevosita bog'liq. Birinchidan, tashkilotchi tomonidan o'rnatilgan zamonaviy texnik vositalar (videokuzatuv, elektron turniketlar) xavfsizlikni ta'minlash uchun jalb etiladigan shaxsiy tarkib sonini kamaytirish imkonini beradi. Bu esa Milliy gvardiya va ichki ishlar organlari bilan tuziladigan shartnoma bo'yicha xizmat haqini pasaytirishi mumkin. Ikkinchidan, shartnomada texnik vositalardan foydalanish, videotasvirlarni uzatish va saqlash, ma'lumotlar xavfsizligi bo'yicha taraflarning majburiyatlari aniq belgilanishi lozim.

Uchinchidan, ruxsatnoma olish, shartnoma tuzish va xizmat haqini to'lash jarayonlarini yagona elektron platforma orqali amalga oshirish ma'muriy xarajatlarni kamaytirish, jarayonlarning shaffofligini oshirish va korrupsiya xavflarini bartaraf etishga xizmat qiladi. Bunday platforma tashkilotchi, hokimlik, Milliy gvardiya, ichki ishlar organlari va Favqulodda vaziyatlar vazirligi o'rtasida ma'lumot almashinuvini ham ta'minlaydi.

Yuqoridagi texnologiyalar alohida-alohida emas, balki yagona integrasiyalashgan tizim sifatida ishlaganda eng katta samara beradi. Masalan, yirik stadionda tizim quyidagicha ishlashi mumkin: elektron chipta sotish jarayonida xaridor shaxsi aniqlanadi va stadionga kirishi taqiqlangan shaxslar ro'yxati bilan solishtiriladi; kirish joylarida elektron turniketlar chiptani tekshiradi, videotahlil tizimi esa har bir darvoza oldidagi navbat uzunligini hisoblab boradi; tadbir davomida sektorlardagi olomon zichligi avtomatik kuzatiladi va belgilangan me'yordan oshganda nazorat punktiga ogohlantirish yuboriladi; favqulodda holatda tizim tegishli sektorlarga evakuasiya yo'nalishlari haqida xabar uzatadi.

Bunday tizimning ishlashini ta'minlash uchun tashkilotchi, ob'yekt ma'muriyati, Milliy gvardiya, ichki ishlar organlari va Favqulodda vaziyatlar vazirligi vakillari joylashgan yagona nazorat punkti tashkil etilishi lozim. Ushbu punktdan videotasvirlar "Xavfsiz shahar" tizimiga ham uzatilishi mumkin. Natijada ob'yekt ichidagi va atrofidagi vaziyat yagona axborot muhitida kuzatiladi, qarorlar esa tezkor va muvofiqlashtirilgan holda qabul qilinadi.

Raqamli texnologiyalarni joriy etish xarajatlarini taqsimlash masalasi shartnomaviy mexanizm nuqtai nazaridan muhim ahamiyatga ega. Stasionar infratuzilma – videokuzatuv kameralari, turniketlar, nazorat punkti jihozlari – ob'yektning doimiy qismi bo'lib, ularni ob'yekt egasi o'z hisobidan o'rnatishi va saqlashi mantiqan to'g'ri. Vaqtinchalik vositalar – ko'chma metall detektorlar, qo'shimcha kameralar, dronlar – esa muayyan tadbir uchun tashkilotchi hisobidan jalb etilishi mumkin. Davlat organlarining axborot tizimlari, jumladan "Xavfsiz shahar" kompleksi esa byudjet mablag'lari hisobidan rivojlantiriladi.

Bunday taqsimot har bir sub'yektning mas'uliyat doirasini aniq belgilaydi va xarajatlarning takrorlanishining oldini oladi. Uzoq muddatli istiqbolda texnologiyalarga kiritilgan investisiyalar shaxsiy tarkib xarajatlarini kamaytirish, hodisalar va ular bilan bog'liq zararlarni qisqartirish hisobiga o'zini oqlaydi. Shu bois ob'yekt egalari uchun texnik jihozlanganlik darajasiga qarab xavfsizlik

shartnomasi bo'yicha tariflarni kamaytirish kabi rag'batlantiruvchi mexanizmlar joriy etilishi maqsadga muvofiq.

Har qanday zamonaviy tizim ham uni boshqaruvchi mutaxassisning malakasiga bog'liq. Videotahlil tizimi yuzlab ogohlantirishlar yuborishi mumkin, biroq ularning qaysi biri haqiqiy xavf ekanini aniqlash va to'g'ri qaror qabul qilish operatorning tajribasiga bog'liq. Shu sababli texnologiyalarni joriy etish bilan bir vaqtda operatorlar, nazorat punkti xodimlari va tadbir tashkilotchilari uchun maxsus o'quv dasturlari ishlab chiqilishi, muntazam mashqlar va ssenariylar asosida tayyorgarlik o'tkazilishi lozim. Texnologiya inson qarorini almashtirmasligi, balki uni qo'llab-quvvatlashi kerak.

Raqamli texnologiyalardan foydalanish bilan bog'liq asosiy xavflar qatoriga shaxsga doir ma'lumotlarning sizib chiqishi va noqonuniy foydalanilishi, yuzni aniqlash tizimlaridagi xatolar tufayli shaxslarning asossiz ravishda shubha ostiga olinishi, texnologiyaga haddan tashqari tayanish natijasida inson omilining susayishi hamda kiberhujumlar kiradi. Shuningdek, qimmatbaho tizimlarni joriy etish kichik tashkilotchilar uchun og'ir moliyaviy yuk bo'lishi mumkin.

Ma'lumotlar xavfsizligi masalasi ham alohida e'tibor talab qiladi. Videotasvirlar va chipta xaridorlari to'g'risidagi ma'lumotlar maxfiy axborot bo'lib, ular faqat belgilangan maqsadlarda va belgilangan muddat davomida saqlanishi, ruxsatsiz kirishdan himoya qilinishi lozim. Shartnomada bu ma'lumotlarga kim egalik qilishi, kim ularga kirish huquqiga egaligi va qachon yo'q qilinishi aniq ko'rsatilishi maqsadga muvofiq. Bundan tashqari, tizimlar inson nazoratisiz avtomatik qaror qabul qilmasligi, barcha ogohlantirishlar esa malakali operator tomonidan tekshirilishi kerak.

Kiberxavfsizlik masalasi ham e'tibordan chetda qolmasligi kerak. Videokuzatuv, chipta sotish va xabar berish tizimlari internetga ulangan bo'lib, ular kiberhujumlar ob'yekti bo'lishi mumkin. Masalan, chipta sotish tizimining ishdan chiqishi kirish joylarida katta tirbandlikka, xabar berish tizimiga noqonuniy aralashuv esa yolg'on ogohlantirishlar orqali vahima chiqishiga olib kelishi mumkin.

Shu bois bunday tizimlar uchun kiberxavfsizlik talablari belgilanishi, zaxira aloqa kanallari va qo'lda boshqarish imkoniyati saqlanishi zarur.

Shu sababli texnologiyalarni joriy etishda tabaqalashtirilgan yondashuv zarur: yuqori xavfli va yirik tadbirlar uchun kengaytirilgan texnik talablar, kichik tadbirlar uchun esa minimal talablar belgilanishi maqsadga muvofiq. Biometrik identifikasiya kabi invaziv texnologiyalar faqat qonunda aniq belgilangan hollarda va vakolatli davlat organlari tomonidan qo'llanilishi lozim.

Raqamli texnologiyalarni joriy etishda jamoatchilik ishonchi masalasiga ham alohida e'tibor qaratish lozim. Odamlar o'zlari ishtirok etayotgan tadbirda qanday kameralar o'rnatilgani, ma'lumotlar qayerda va qancha muddat saqlanishi, ulardan kim foydalanishi haqida aniq tasavvurga ega bo'lsa, texnologiyaga munosabat ham ijobiy bo'ladi. Shuning uchun obyekt kirish joylarida videokuzatuv olib borilayotgani to'g'risida ogohlantiruvchi belgilar o'rnatish, elektron chipta sotib olishda ma'lumotlardan foydalanish shartlarini sodda tilda tushuntirish kabi oddiy choralar ham katta ahamiyatga ega.

Bundan tashqari, texnologiyalarning samaradorligini tadbirdan keyin baholab borish odatini shakllantirish kerak. Har bir yirik tadbirdan so'ng qaysi tizim qanday ishlagani, qaysi ogohlantirishlar o'z vaqtida berilgani va qayerda kechikish bo'lgani tahlil qilinsa, keyingi tadbirlar uchun aniq xulosalar chiqariladi. Afsuski, bunday tahlillar ko'pincha ichki hujjat bo'lib qolib ketadi. Ularning umumlashtirilgan, shaxsga doir ma'lumotlarsiz shaklini tashkilotchilar va obyekt egalari bilan bo'lishish butun tizimning sifatini oshirgan bo'lar edi.

Texnologiyalarning hududlar bo'yicha notekis taqsimlanishi ham e'tibordan chetda qolmasligi kerak. Poytaxtdagi yirik obyektlar zamonaviy tizimlar bilan jihozlanayotgan bir paytda, tuman markazlaridagi stadion va madaniyat saroylarida videokuzatuv ko'pincha minimal darajada qolmoqda. Holbuki, xavf ko'lami tadbirning qayerda o'tkazilishiga emas, balki ishtirokchilar soni va tashkil etish sifatiga bog'liq. Shu sababli texnik talablarni joriy etishda bosqichma-bosqich yondashuv, kichik obyektlar uchun esa ko'chma videokuzatuv majmualari va ijaraga

beriladigan kirish nazorati uskunalaridan foydalanish imkoniyatini yaratish o‘rinli bo‘ladi. Bu xizmatni Milliy gvardiya yoki xususiy sheriklar shartnoma asosida ko‘rsatishi mumkin.

Raqamli tizimlarni xarid qilish bosqichida ham ehtiyot bo‘lish kerak. Ba‘zan qimmatbaho uskunalar sotib olinadi, ammo ularni boshqaradigan mutaxassis tayyorlanmaydi yoki tizim mavjud ma‘lumotlar bazalari bilan bog‘lanmaydi. Natijada kameralar ishlaydi, lekin ulardan olingan ma‘lumot hech kim tomonidan o‘z vaqtida tahlil qilinmaydi. Shu sababli har qanday texnologiyani joriy etishdan oldin uning kim tomonidan, qanday tartibda va qaysi vaziyatlarda ishlatilishini belgilovchi ichki yo‘riqnoma ishlab chiqilishi, xodimlar esa amaliy mashg‘ulotlarda tizim bilan ishlashni o‘rganishi lozim.

Tahlil natijalari raqamli texnologiyalar ommaviy tadbirlarda xavfsizlikni ta‘minlash samaradorligini sezilarli darajada oshirishi, xavfli vaziyatlarni erta aniqlash va kuchlarni oqilona taqsimlash imkonini berishini ko‘rsatdi. Shu bilan birga, ulardan foydalanish shaxsning huquq va erkinliklarini himoya qilish bilan mutanosib bo‘lishi shart.

Shulardan kelib chiqib, quyidagilarni taklif qilamiz.

Bu takliflarning ayrimlari qo‘shimcha mablag‘ talab qilishini inobatga olib, ularni bosqichma-bosqich amalga oshirish ma‘qul. Dastlab birinchi toifadagi obyektlarda minimal texnik talablarni joriy etish, keyin esa yirik sport musobaqalarida shaxsiylashtirilgan elektron chiptalarni sinab ko‘rish mumkin. Biometrik texnologiyalar masalasiga esa faqat tegishli qonunchilik bazasi yaratilgandan so‘ng qaytish to‘g‘ri bo‘ladi. Shunday yondashuv texnologiyalarni shoshilinch emas, balki o‘ylab, fuqarolar huquqlarini hurmat qilgan holda joriy etish imkonini beradi.

Avvalo, Ommaviy tadbirlarni o‘tkazish qoidalarida birinchi toifadagi ob‘yektlar uchun videokuzatuv, kirish nazorati va ommaviy xabar berish tizimlariga doir minimal texnik talablarni belgilash va ularni “Xavfsiz shahar” tizimiga integrasiya qilishni nazarda tutish.

Bundan tashqari, yuqori xavfli sport musobaqalari uchun shaxsiylashtirilgan elektron chiptalar tizimini joriy etish.

Shuningdek, ommaviy tadbirlarda biometrik identifikatsiya texnologiyalarini qo'llash asoslari, ma'lumotlarni saqlash muddatlari va nazorat mexanizmlarini qonun darajasida belgilash.

Navbatdagi masala – ruxsatnoma olish, xavfsizlik shartnomasini tuzish va xizmat haqini to'lashni yagona elektron platforma orqali amalga oshirishni yo'lga qo'yish.

Bunga qo'shimcha ravishda, xavfsizlik shartnomalarida tashkilotchi tomonidan o'rnatilgan texnik vositalarni inobatga olib, xizmat haqini mutanosib ravishda kamaytirish mexanizmini joriy etish.

Nihoyat, Jamoat xavfsizligi universitetida videotahlil va olomon monitoringi tizimlari bilan ishlash bo'yicha mutaxassislar tayyorlashni yo'lga qo'yish.

Ushbu takliflarning amalga oshirilishi ommaviy tadbirlarda xavfsizlik tizimini zamonaviy texnologik asosga o'tkazish, davlat va tashkilotchi resurslaridan oqilona foydalanish hamda fuqarolarning huquqlarini ishonchli himoya qilishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi jamoat xavfsizligi konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2021-yil 29-noyabrdagi PF-27-son Farmoni. URL: <https://lex.uz/docs/5749291>
2. Haghani M., Lovreglio R. Data-based tools can prevent crowd crushes // Science. – 2022. – Vol. 378, No. 6624. – P. 1060–1061.
3. Haghani M., Coughlan M., Crabb B., et al. A roadmap for the future of crowd safety research and practice: Introducing the Swiss Cheese Model of Crowd Safety and the imperative of a Vision Zero target // Safety Science. – 2023. – Vol. 168. – 106292. DOI: 10.1016/j.ssci.2023.106292
4. R (Bridges) v Chief Constable of South Wales Police [2020] EWCA Civ 1058.

5. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act) // Official Journal of the European Union. – 2024. URL: <https://eur-lex.europa.eu>
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 29-avgustdagi PQ-3245-son qarori. URL: <https://lex.uz>
7. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Toshkent shahrida “Xavfsiz shahar” integrasiyalangan tizimni yaratish bo‘yicha investisiya loyihasini amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 2019-yil 19-avgustdagi 688-son qarori. URL: <https://lex.uz/docs/4478593>
8. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Tungi vaqtda faoliyat yurituvchi umumiy ovqatlanish korxonalari va ko‘ngilochar ob‘yektlarda jamoat xavfsizligini ta‘minlashga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi 2019-yil 24-iyuldagi 624-son qarori. URL: <https://lex.uz/docs/4439535>
9. O‘zbekiston Respublikasining “Shaxsga doir ma‘lumotlar to‘g‘risida”gi 2019-yil 2-iyuldagi O‘RQ-547-son Qonuni. URL: <https://lex.uz>
10. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Ommaviy tadbirlarni o‘tkazishda fuqarolarning xavfsizligini ta‘minlash, jamoat tartibini saqlash va yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan favqulodda vaziyatlarning oldini olishga doir chora-tadbirlarni kuchaytirish to‘g‘risida”gi 2024-yil 12-sentabrdagi 569-son qarori. URL: <https://lex.uz/pdfs/7102947>
11. Mustaqillik bayrami tadbirlarida xavfsizlikni ta‘minlash uchun 30,7 ming xodim jalb qilinadi // Gazeta.uz. – 2024-yil 28-avgust. URL: <https://www.gazeta.uz/oz/2024/08/28/security/>
12. Yirik bozorlarda jamoat tartibini saqlash bo‘yicha nizom tasdiqlandi // Gazeta.uz. – 2024-yil 2-dekabr. URL: <https://www.gazeta.uz/oz/2024/12/02/bozor/>